

Básnické meditace

Les méditations poétiques

Alphonse de Lamartine

► Přeložila Zuzana P. Krupičková

**Dr. Zuzana Adamson - 48. Gam
Praha - Paris, 2015**

Básnické meditace

Les méditations poétiques

Alphonse de Lamartine

- ▶ Přeložila **Zuzana P. Krupičková (Adamson)**
(1998 – 2002)

První vydání (papírové): Mladá Fronta Praha, 2003, Edice Květy poezie, svazek 233. Z francouzského originálu Méditations poétiques, vydaného v edici Pléiade vybrala, přeložila a doslov a poznámky napsala Zuzana P. Krupičková (nyní dr. Zu Adamson). Vydala Mladá Fronta jako svou 6163. publikaci. Odpovědná redaktorka Anežka Vidmanová. Technická redaktorka Jana Vysoká. Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s., Husova 1881. Vydání první. 128 stran. Praha 2003.

Knihla vyšla s laskavou finanční podporou Ministerstva zahraničních věcí Francouzské republiky, Velvyslanectví Francouzské republiky v České republice a Francouzského institutu v Praze v rámci podpůrného programu F.X. Šalda.

Druhé vydání (e-book): Dr. Zuzana Adamson – 48. Gam, 2015. Grafický doprovod akad. mal. Karel Demel, Rytíř řádu umění a literatury (Francie). Dvojjazyčná verze: francouzský originál a český překlad. Zpracování do e-booku a layout Anna Goldmanová. Počet stran 228.

© Dr. Zuzana Adamson – Krupičková

© Dr. Zuzana Adamson – 48. Gam Publishing, Praha 2015

ISBN 978-80-905352-5-1

OBSAH

Samota	6
Člověk	12
Večer	32
Nesmrtelnost	38
Údolí	51
Beznaděj	57
Boží prozřetelnost k člověku	67
Vzpomínka	77
Nadšení	86
Jezero	94
Sláva	101
Modlitba	107
Vzývání	115
Víra	117
Bajský záliv u Neapole	132
Chrám	140
Saulovy lyrické zpěvy	144
Hymnus slunci	155
Sbohem	162
Pašijový týden	168
Umírající křesťan	174
Bůh	176
Podzim	191
Svatá poezie	195
Být harfou všeobecné lásky	215
Poznámka překladatelky	223

TABLE DES POEMES

9	L'Isolement
22	L'Homme
35	Le Soir
45	L'Immortalité
54	Le Vallon
62	Le Désespoir
72	Le Providence à l'homme
82	Souvenir
90	L'Enthousiasme
98	Le Lac
104	La Gloire
111	La Prière
116	Invocation
125	La Foi
136	Le Golfe de Baya
142	Le Temple
150	Chants lyriques de Saül
159	Hymne au soleil
165	Adieu
171	La Semaine sainte à la Roche-Guyon
175	Le Chrétien mourant
184	Dieu
193	L'Automne
202	La Poésie sacrée

SAMOTA

Když slunce zapadá, tak často sedím v splínu
na kopci ve stínu starého dubu sám,
oči mi těkají nazdařbůh přes krajinu,
jíž obraz měnlivý pod sebou rozjímám.

Tu řeka burácí a vlny se jí pění –
plazí se jako had, jenž mizí do šera,
tam u jezera zas, když utichne vod chvění,
procitá v blankytu hvězdička večera.

Na horské hřebeny, jež chmurné lesy věncí,
už soumrak posílá poslední paprsek
a kočár z mlžných par královny stínů věčných
vyjíždí k obzoru a bělí jeho břeh.

Přesto se z gotické věžičky ještě zdvíhá
jakýsi zbožný tón a letí do nebe,
poutník se zastaví a vesnický zvon stíhá
mísit svůj svatý zvuk do vření konce dne.

Mé duši lhostejné ten obraz něžný, tklivý
však rozkoš nenese, pro ni slast netřeba,
já zemi rozjímám tak jak stín zabloudilý –
slunce živoucích chlad umrlce nevstřebá.

Od kopce na kopec zbůhdarma zrakem tčkám,
od jihu k severu – zřím úsvit, klekání,

přelétám každý bod i obzor do daleka
a pravím: Na štěstí? Marné je čekání!

Čím jsou mi údolí, paláce nebo chýše,
ty marné předměty ztratily pro mne taj,
čím skály, samoty, řeky a lesní skrýše –
bez blízké bytosti vám zpustne celý kraj.

Čím je mi slunce pouť od jitra do setmění?
Ať jasný den či mrak přivanou nebesa,
můj zrak je lhostejný ke všemu tomu dění.
Co je mi do slunce? Nic od dnů nečekám!

Chvilku jej po nebi sledovat v jeho dráze
a spatřím vůkol poušť, prázdnotu bez smíru,
já nelpím na ničem, nač padá jeho záře,
už nechci vůbec nic po širém vesmíru!

Však možná kraje jsou, za branou jeho sféry,
se sluncem skutečným v jinačí obloze,
své tělo kdybych tak ponechat mohl zemi,
o čem jsem tolik snil, spatřil bych okouzlen!

Tam bych se opájel u zdroje, po němž toužím,
našel bych naději a možná lásku též,
však pro ten ideál, pro nějž se duše souží
každá zde na zemi, jméno marně znát chceš!

Co vzhůru brání mi v kočáru hvězdy ranní,
když ze svých k zemi pout to poslední jsem sám,

rozjet se tobě vstříc, matný předměte přání,
na zemi vyhnancem proč ještě zůstávám?

Když listí na podzim ze stromů opadává,
vítr se pozvedá, nese je do všech stran –
a já jsem zvadlý list, co po palouku vlává –
ať si mě odnese bouřící uragán!

L'ISOLEMENT

Souvent sur la montagne, à l'ombre du vieux chêne,
Au coucher du soleil, tristement je m'assieds ;
Je promène au hasard mes regards sur la plaine,
Dont le tableau changeant se déroule à mes pieds.

Ici gronde le fleuve aux vagues écumantes ;
Il serpente, et s'enfonce en un lointain obscur ;
Là le lac immobile étend ses eaux dormantes
Où l'étoile du soir se lève dans l'azur.

Au sommet de ces monts couronnés de bois sombres,
Le crépuscule encor jette un dernier rayon ;
Et le char vapoureux de la reine des ombres
Monte, et blanchit déjà les bords de l'horizon.

Cependant, s'élançant de la flèche gothique,
Un son religieux se répand dans les airs :
Le voyageur s'arrête, et la cloche rustique
Aux derniers bruits du jour mêle de saints concerts.

Mais à ces doux tableaux mon âme indifférente
N'éprouve devant eux ni charme ni transports ;
Je contemple la terre ainsi qu'une ombre errante
Le soleil des vivants n'échauffe plus les morts.

De colline en colline en vain portant ma vue,
Du sud à l'aquilon, de l'aurore au couchant,

Je parcours tous les points de l'immense étendue,
Et je dis : « Nulle part le bonheur ne m'attend. »

Que me font ces vallons, ces palais, ces chaumières,
Vains objets dont pour moi le charme est envolé ?
Fleuves, rochers, forêts, solitudes si chères,
Un seul être vous manque, et tout est dépeuplé !

Que le tour du soleil ou commence ou s'achève,
D'un œil indifférent je le suis dans son cours ;
D'un ciel sombre ou pur qu'il se couche ou se lève,
Qu'importe le soleil ? je n'attends rien des jours.

Quand je pourrais le suivre en sa vaste carrière,
Mes yeux verraient partout le vide et les déserts :
Je ne désire rien de tout ce qu'il éclaire ;
Je ne demande rien à l'immense univers.

Mais peut-être au-delà des bornes de sa sphère,
Lieux où le vrai soleil éclaire d'autres cieus,
Si je pouvais laisser ma dépouille à la terre,
Ce que j'ai tant rêvé paraîtrait à mes yeux !

Là, je m'enivrerais à la source où j'aspire ;
Là, je retrouverais et l'espoir et l'amour,
Et ce bien idéal que toute âme désire,
Et qui n'a pas de nom au terrestre séjour !

Que ne puis-je, porté sur le char de l'Aurore,
Vague objet de mes vœux, m'élancer jusqu'à toi !

Sur la terre d'exil pourquoi resté-je encore ?
Il n'est rien de commun entre la terre et moi.

Quand la feuille des bois tombe dans la prairie,
Le vent du soir s'élève et l'arrache aux vallons ;
Et moi, je suis semblable à la feuille flétrie :
Emportez-moi comme elle, orageux aquilons !

ČLOVĚK

(Lordu Byronovi)

Ty, jehož jména svět si dosud necení,
záhadným duchem jsi, démonem, zjevením?
Buď kým chceš, Byrone, ať andělem či ďasem,
já zbožňuji ten řád, co proniká tvým hlasem –
je prudkou vichřicí, když do ní zazní hrom,
je smrští větrnou – já miluji ten tón!
Tvým bydlíštěm je noc a děsit povoláním –
jak orel, pustin král, ukázals záda pláním
a míříš letem svým do výšin strmých skal,
jež nesou chladnou běl a rány blesků dál,
nad pole, která se černotou krve brodí
a k břehům plným ker a vraků dávných lodí.
Když pták u klidných vod si hnízdo staví rád,
aby mohl svůj bol do světa vyzpívat,
král orel strmý štít Athosu pokořuje
a uchýlí se dlít nad propasti a sluje –
v pařátech tělíčka, která se svíjejí.
V černi krvavých skal, jež děsí k šílení
pozná slast nejednu při pláči jejich dusném
a houpán vichřicí si klidně potom usne.

I tobě, Byrone, jak loupežníku skal
je zpěvem nejlepším vší hrůzný nářek sám,
zlo žíla plodivá a člověk zase oběť,
tvůj zrak jak Satanův přeměřil propast sobě,

aby se směla hloub tvá duše propadat
a samé naději navždycky sbohem dát!
Jak kníže pekelný se v temných krajích blýskáš,
tvůj zárný génius ze zpěvů smrti tryská,
vítězí a tvůj hlas ve světě pekla snáz
skládá svůj chvalozpěv temnému Bohu zkáz.
K čemu však bojovat je proti předurčení?
Co zmůže s osudem náš rozum pobouřený?
Tak jako oči má vymezen obzor svůj,
nesnaž se hledět dál, ni myslet stůj co stůj,
když všechno za ním nám uniká, není jisto,
a v tomto obzoru ti Bůh vymezil místo.
Jak a proč? Kdo to ví? Jeho všemocná dlaň
jen upustila svět a pak člověka naň,
tu nasypala prach do našich zemských plání
a osázela vzduch světly a noční bání.
Stačí mu, že to ví: to jemu patří svět.
A nám? Snad dnešní den, stěží další tři, pět.

Je naším zločinem snad po poznání toužit,
když naším zákonem je nevědět a sloužit?
Tvrdá řeč, Byrone, já váhal těž, a jak!
Proč bychom měli však před pravdou uhýbat?
Tvůj úděl před Bohem je zůstat jeho dílem
a cítit, milovat své otroctví zas cílem –
jen drobnou částičkou jsi v řádu světovém –
svou libovůli spoj s vesmírným pohybem,
to on tě vyslal v svět, to on tě stvořil k bytí,
měl bys jej velebit samotným vlastním žitím!
To je tvým údělem. Ach! Spíš než Bohu lát
poklekni před pouty, jež jsi chtěl přetrhat

a sestup z božích řad, které ti braly smělost –
je krásný zdejší svět a má svůj význam, skvělost –
v očích toho, kdo stvořil pláň nesmírně
má stejnou cenu hmyz jak pole vesmírné!

Tomuto řádu, díš, se spravedlnost diví,
pro tebe rozmarem je pouze vrtošivým,
pastí, jež rozum chce vyhodit z kola ven.
Přijmi jej, Byrone, nechce být posouzen!
Tvé i mé pravdy jas se v kraje noří stinné
a u mě nepátrej v naději po příčině,
ať ten, kdo stvořil jej, ti vysvětluje svět!
Já scházím do hlubin a ztrácím cestu zpět,
ve zdejších propastech se neukrývá štěstí –
jen mine po dni den a bolest za bolestí
a člověk, padlý Bůh, s tužbami bez hranic,
tělem svým omezen, ke hvězdám zvedá líc:
buď zbaven dědictví celé antické slávy
drží v paměti jen dávné nebeské dary,
či vroucí toužení z duševní hlubiny
jsou slávy předzvěstí, slávy pro příští dny..
V slávě či úpadku – člověk je mystériem –
k otroctví předurčen v okovech smyslů žije,
cítí však srdce bít pro věčnou svobodu:
nešťastný aspirant na klidnou pohodu –
chce světy probádat, ale oči má vetché,
chce věčně milovat, a vybere si křehké!
Je každý smrtelník jak z Ráje vyhnaný –
když jej Bůh vyhostil ze zahrad květinných,
jediným pohledem hranici věčna změřil
a s pláčem usedl u zakázaných dveří.

Pak slyšel zdaleka od božích hájemství
lásku, jak šíří vzdech věčného blaženství,
i sbory andělů, jak ve svatosti zněly
a v srdci Nejvyšším své chvalozpěvy pěly –
jen s velkou námahou se z nebe oderval
a k svému osudu v obavách čelem stal.

Je každý nešťastník, kdo z pout vyhnanství svého
zaslechl sladký zpěv ze světa nebeského!
Kdo jednou vypil číš božského nápoje,
nemůže vydržet ve světě, jaký je,
do říše možností zalétá ve svém snění,
ba, skutečnost má břeh, však není omezení
ve světě možného, kam duše toužící
svůj domov přesouvá, v němž lásku s vědou ctí,
tam v oceánu vln světla a krásy věčné
si člověk uhasí své žízně nekonečné
a sny tak sladkými svůj spánek opije,
že neví po ránu, kým že to vlastně je.

Ach, osud takový nám do kolébky dali,
já jak ty vyprázdnil svůj otrávený kalich
a můj zrak procitl, však bez schopnosti zřít.
Já marně poznat chtěl slovo, v němž vesmír tkví,
já marně pátral sám, kde přírody je sémě,
chtěl jsem znát určení každého tvora země
a můj zrak do hlubin bezedných dopadal;
od slunce k atomu, já všech se znova ptal,
i čas jsem předhonal a procházel se věky,
plavil se přes moře, abych poslouchal kmety –
ale svět knihou je bez písma pro zpupné!

Jindy, bych uhádl světy míň dostupné,
jsem s duší unikal do přírody a věřil,
že nalezl jsem klíč k té její zvláštní řeči.
Zkoumal jsem s Newtonem nebeské dráhy řád,
pátral jsem statečně i v hvězdných pustinách,
z rozbitých říší prach jsem vážil ve své duši
a v Římě do hrobek posvátných šel a rušil
sen duchů nejdražších věčný a bez činů,
do rukou brával jsem i popel hrdinů
a ten prach nicotný prosil o život navždy –
o tolik vzácný dar, co chtěl by vlastnit každý.
U lůžek smrtelných jsem seděl, hledal dál,
v pohledech hasnoucích zachytit věčnost přál;
volal jsem ke štítům, jež ztmavly v hustém mraku
a k vodám, zčeřeným od větrného tlaku.
Všem srážkám v přírodě jsem musel čelit sám,
tak jako Sibyla jsem hledal jejich řád:
byl tanec živlů snad, ten soustavný tok dějů
mi zvláštním poselstvím jak věštba čarodějům?
Oddával jsem se rád takovým blouzněním
a hledal v poklidu, v živlovém běsnění
tajemství velké dál, a přesto stále tápal –
Boha jsem ve všem zřel, aniž bych jej však chápal!
Dobro i zlo jsem zřel bez volby dopadat
jakoby náhodou na zemských končin sad
a všechno bylo jen jakýmsi velkým „možná“,
tak jsme ho proklínal a nemohl ho poznat –
vždy můj hlas o nebe kruté se tříštil hned
a osud rozčítit, byť málo, neměl čest.
Ale jednoho dne, zas drcen hoří svými,
jsem nebe udolal stížnostmi dotěrnými

a z výšin do duše mi vstoupil zvláštní jas,
chtěl, abych velebil, co proklínal můj hlas –
pod vlivem tohoto vanutí z božích kůrů
má lyra spustila chvalozpěv o rozumu:

„Slávu tobě, teď i pro časy zítřejší,
královský rozumě a vůle nejvyšší!
Ty, jehož velebí nezměřitelnost sama,
Ty, který s úsvitem se trváním vždy stáváš,
tvůj tvůrčí, božský dech se na mne snížít chtěl
a ten, kdo nebyl dřív, se z toho zrodit směl.
Tvůj hlas jsem uslyšel už před svým vlastním žitím,
za ním se vyřítit až ke hranicím bytí!
Podívej! Zdraví tě nic teď se rodící.
Podívej, kdo jsem já – jen atom myslící!
Co máme společné? Co mohu s tebou měřit?
Já, který vydechne v tobě své živoření?
Tys mne vytvořil sám, bez mého svolení,
čím byls mi zavázán, než jsem zřel světlo dní?
Ničím dřív, ani dnes. Já slávu konci zpívám!
Kdo tvoří ze sebe, jen sobě zodpovídá.
Raduj se, umělče, ze svého díla vždy,
stojím tu připraven splnit tvé příkazy –
řiď kroky mé i čas, poruč mi, jak mám jednat
a ukaž na místo, odkud ti mohu žehnat.
Já vznášet nebudu své hloupé dotazy
a tiše přiběhnu splnit tvé rozkazy;
jak koule zlatisté, které v nicotných polích
se s láskou nechají tvým stínem slepě vodit,
vnořený do světla či ztracen v noci zlé,
já půjdu přesně tam, kam tvůj prst pokyne.

Vyvolil sis mě snad pro osvícení světa?
Já s mocnou pochodní tvého věčného světla
se s vášní rozletím na služném paprsku
a skokem jediným zdolám strž nebeskou.
Či jsi mě vyhostil, ty kreaturo skrytá,
aby sis břímě sňal, a já musím teď pykat –
atomem ztraceným na hrázi nicoty,
zrníčkem prachu být, jež nese vítr v tmy?
Já hrdě ponesu svůj osud – je tvým dílem,
a za něj chválit dál tě budu jako dříve,
se stejnou láskou vždy budu plnit tvůj řád
a „Slávu tobě“ až k branám nicoty řvát.

„Ach ne, není to tak – jsem pouhým země synem,
můj osud problémem a smrt zas tajemství je.
Jsem, Vládče, podoben tělesu nočních sfér:
to v pouti pochmurné (jíž prst tvůj určí směr)
svou půlkou rozjímá o světle nekonečném,
zatímco druhá chce jen temno smrti věčné.
Člověk je průsečík dvou věčných prostorů,
jež síla všemocná sloučila pospolu –
v jinačím případě bych však mohl být... možná...
Ale ne – jsem, kdo jsem – volba je jistě vhodná,
tvou pravdu nevidím, zato však velebím –
tak slávu tobě, Stvořiteli, především!“

„Přesto mě pod tíhou okovů, mých pout k zemi
od zmaru ke hrobu nepřízně stíhá dění –
ve zdejších temnotách po pěšině jdu zlé
a hledat jiný směr má cesta nebude,
když mládí tekl čas – i vzpomínka je marná –

jak voda bystřinou, už od pramene kalná.
Slávu tobě! Mě smůla k lásce zvolila,
jak hračku oživlou tvá věrná chopila,
slzou jsem smácel chléb své mizérie věčné
a tys mi spílal zle ve vzteku nekonečném...
Slávu tobě!, já řval. Tys zůstal němý však,
já k zemi obrátil svůj pomatený zrak
a hledal v nebi pak tvou spravedlnost dlouze –
i přišla, Pane můj, by trýznila mě pouze.
Slávu tobě! Je hřích vše čisté pro tebe!
Jediná bytost mi zůstala pod nebem,
tys naše osudy a naše cesty spojil,
já choval její den a její duši v svojí,
pak jak plod nezralý když vichr setřásne,
jsi mi ji oderval, navždy a předčasně,
a abys prodloužil mé hrozné utrpení,
dlouho jsi zhasínal jasný svit v očích jejích.
V té tváři pobledlé (můj osud zračila)
už krutý lásky boj se smrtí začínal,
pod tvrdou dlaní tvou v těch krásných očích zmíral
plamínek života, aby zas síly sbíral
s vanutím lásky mé. Což slunce neprosil
jsem každý další den o trochu jeho sil?

Jak vrah, jenž v podsvětí se nejraději drží
a sestupuje živ do hlubin temných strží,
když s ohněm posledním, co na cestu mu plá,
se skloní nad lampou, ta mu však zhasíná,
tak já chtěl zabránit té duši v odletu,
hledal ji v pohledu, v posledním doteku,
než, Bože, její vzdech se v tobě vytratil

a mimo tento svět má víra prchla s ním!
Odpusť, že beznaděj dá volný spád své zlobě,
já si dovolím...ach!, pardon, vždyť slávu tobě!
Tys vodě potok dal a větru vzdušný den,
i slunci teplou zář. A lidstvu? Strádat jen!“

„Ach, jak jsem naplnil skvěle svůj úděl bytí!
Příroda nechápe – poslouchá, aniž cítí –
a já tě potkávám v rámci své nutnosti,
zříkám se pro tebe své vůle k volnosti,
vždy hrdě splňuji s nadšením v každý čas
svého života rád a svého Boha hlas,
tvou moudrost nejvyšší ve svém údělu světím,
dokonce v trestech tvých tvou vůli chvalořečím,
slávu tobě! Tak přijď a znič mě navždycky!
Ach, slávu tobě jen! zbytkem sil zakřičím.“
Tak zazvonil můj hlas v nebesích o příbytek.
Já slávu zemi dal – na nebi zůstal zbytek.

Ztiš se, ó lyro má! A ty, Byrone, jenž
svíráš ve dlaních svých srdce lidských muk, běž
těžit z těch akordů přivaly harmonie:
to tíhu pravdy Bůh uvalil na génie.
Ó vyšli k nebesům, pěvče z pekel, pár vět
a nebe prokletým je bude závidět,
možná, že v odpověď ze živoucího žáru
sestoupí paprsek do tvé duše v sváru;
možná, že srdce tvé, dojata svatostí
se při tvé tónině utiší samo spíš,
a až blesk nebeský protne tvé temné sluje,
napíšeš o světle, které tě prostupuje?

Ach! Pokud loutna tvá slzami zemdlelá
by někdy chvalozpěv bolesti zapředla
či kdybys hluboké propasti věčných stínů
jak anděl upadlý setřásl z křídel tíhu
a ke dnům slunečným se s vášní rozletěl,
do svatých souborů se zpátky vrátit chtěl,
ó nikdy, nikdy víc nebeských ozvěň tóny
ni serafínů žádných melodické chóry
ni harfy ze zlata s písněmi o Bohu
by zpěvem krásnějším nenadchly oblohu!
Odvalu, padlý synu z rodokmenu svatých!
V tvé tváři zrcadlí se známka svrchovaných!
Každý, kdo spatří tě, rozezná v očích tvých
paprsek odpadlý z vzdušných drah nebeských!
Jsi věčných zpěvů král, tak vrať se pěkně zpátky
a synům temnoty vrať prokletí a zmatky
i s mylným kadidlem, jež temnoty je dar –
vždyť sláva nepřijde, když ctnost je opodál,
přijď zpátky na svůj trůn, kde dříve ctívals krásu,
navrať se k nevinným dětem světla a jasu,
jež dechem vybraným si Bůh sám vyvolil –
pro kouzlo, pro víru, pro lásku vytvořil!

L'HOMME

(à lord Byron)

Toi, dont le monde encore ignore le vrai nom,
Esprit mystérieux, mortel, ange, ou démon,
Qui que tu sois, Byron, bon ou fatal génie,
J'aime de tes concerts la sauvage harmonie,
Comme j'aime le bruit de la foudre et des vents
Se mêlant dans l'orage à la voix des torrents!
La nuit est ton séjour, l'horreur est ton domaine:
L'aigle, roi des déserts, dédaigne ainsi la plaine;
Il ne veut, comme toi, que des rocs escarpés
Que l'hiver a blanchis, que la foudre a frappés;
Des rivages couverts des débris du naufrage,
Ou des champs tout noircis des restes du carnage.
Et, tandis que l'oiseau qui chante ses douleurs
Bâtit au bord des eaux son nid parmi les fleurs,
Lui, des sommets d'Athos franchit l'horrible cime,
Suspend aux flancs des monts son aire sur l'abîme,
Et là, seul, entouré de membres palpitants,
De rochers d'un sang noir sans cesse dégouttants,
Trouvant sa volupté dans les cris de sa proie,
Bercé par la tempête, il s'endort sans sa joie.

Et toi, Byron, semblable à ce brigand des airs,
Les cris du désespoir sont tes plus doux concerts.
Le mal est ton spectacle, et l'homme est ta victime.
Toi oeil, comme Satan, a mesuré l'abîme,